

TIJDSCHRIFT VOOR

THEATERTECHNIEK

5e jaargang – 1972 no. 2

TIJDSCHRIFT VOOR THEATER-TECHNIEK

Orgaan van de Stichting

De Nederlandse Theater Technische Kring

ttk

aangesloten bij de
OISTT

5e jaargang, nummer 2, 1972

Versijnt zes maal per jaar

redactie en administratie:

Schokkingstraat 15, Maarssen

telef. 03465-2670

redactiecommissie:

Dick Beets

Ton Breeker

E. Huygebaert

Elles de Jong

Peter Lohr

Wim Vesseur

Henk Voskuilen

Herman Waage, eind-redacteur

ontwerp omslag:

Nicolaas Wijnberg

abonnementsprijs:

f 25.- per jaar

voor theater-technisch personeel f 15.- p. jaar

gironummer:

*783000 t.n.v. Ned. Theater
Technische Kring, Maarssen*

bank:

*Algemene Bank Nederland
Maarssen*

Inhoud:

blz.

<i>Internationaal theater instituut</i>	<i>1</i>
<i>Elk dorp z'n schouwburg</i>	<i>3</i>
<i>"Laser"</i>	<i>12</i>
<i>Perikelen in Groningen??</i>	<i>20</i>
<i>Mickery Mokum</i>	<i>23</i>
<i>Henk Bakker</i>	<i>24</i>
<i>Louis Povel nam afscheid</i>	<i>25</i>
<i>Theaters</i>	<i>27</i>

INTERNATIONAAL THEATER INSTITUUT
Elfde wereldtheaterdag.

Voor mij is het woord "theater" synoniem met eendracht. Er is veel gesproken over deze eendracht, deze gemeenschap van akteur en toeschouwer en in de loop van de laatste twintig, dertig jaar is (het) een van de grootste problemen van theatermensen geweest de noodzaak om deze barrière, deze kloof, dat voetlicht, te doen verdwijnen (of dit nu werkelijkheid of verbeelding is) die de kijker van de bekekenen scheidt.

Welke akteur heeft niet eens diep geleden onder deze vorm van racisme, die de man in het donker met zijn gewone pak aan isoleert van hemzelf, vermomd en in het volle licht.

Hoe kan dit afgeschaft worden, hoe kan deze eenheid worden gevonden en bereikt? Ik geloof dat de oplossing voor dit probleem ergens anders gevonden moet worden. Toen ik mij eens ellendig voelde en de hele wereld mij veraf en vijandig voorkwam zei een vriend aan wie ik mijn moeilijkheden had toevertrouwd tegen me: "Hoe kun je verwachten in vrede met anderen te leven als je niet in vrede met jezelf bent?"

Hoe dan is het voor de akteur mogelijk om die eendracht met het publiek te vinden als hij niet eerst de eenheid van de verschillende delen van zijn wezen heeft gevonden?

Die nauwe band tussen hart en lichaam, verstand en spieren, die totale taal waarin de romp danst en de spraak een van die instrumenten blijft van het complete orkest dat het menselijk wezen is.

De akteur wiens gedachte in de punt van zijn teen zit, wiens adem door zijn merg gaat, wiens stembanden weer een harp worden in dienst van zijn hele lijf dat geen verdeling meer kent.

In het begin van deze eeuw veroorzaakte Serge Diaghilev, wiens eeuwfeest wij nu vieren, een omwenteling in de wereld van het theater door werken te presenteren die de grootste schilders, schrijvers, choreografen en componisten bij elkaar brachten in een gezamenlijk werkstuk en in navolging van hem, hebben we allemaal gezocht naar dat beroemde totaal-theater, waar zand een voortzetting is van dans, waar beeldhouwwerk konkurreert met bewegen.

de kunstvormen, waar het gehele arsenaal van bestaande technische middelen bij elkaar wordt gehaald voor een grote presentatie.

Maar maken wij geen vergissing?

Samenbrengen betekent niet noodzakelijkerwijs verenigen. De essentie van het theater is de acteur, omdat al het andere - dékor, kostuums, zelfs de tekst wegge- laten zou kunnen worden, alles, behalve de acteur.

Dus laat hem ophouden een praatmachine te zijn. Laat hij zich herinneren dat in onze dorpen de rondedansen vroeger de eenheid van zang en dans uitdrukten.

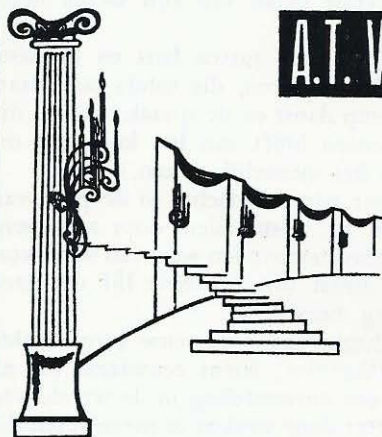
Laat hem een beeldhouwer van zijn lichaam zijn, de schilder van zijn emoties, de pries-

ter van zijn offer, laat hem "het doen" ver- geten ten gunste van "het zijn".

Wanneer hij als de nieuwe Zarathustra op het punt komt de lucht in te dansen, van al het overbodige ontdaan, dan zal hij "de- gene die naar hem kijkt" worden, de toeschouwer en als vertolker/vertaler van zijn aspiraties, vertaalt hij de bewegingen van zijn innerlijk leven.

De grens die ons van het publiek scheidt, zal niet worden doorbroken zolang de grendels in ons eigen huis nog bestaan en zolang we praten over verschillende soor- ten theater, terwijl alles ons duidelijk naar eenheid leidt.

Maurice Béjart

A.T. VAN DOESBURG & ZONEN N.V.

Levering en verhuur van:

**Toneelstofferingen en
decors etc.**

Sinds 1904

RAPENBURGERSTRAAT 109

AMSTERDAM - telefoon 246935

Onlangs verscheen in de NRC/Handelsblad een artikel, waarin enkele zeer actieve NTTK-geïnteresseerden aan het woord zijn geweest over schouwburgbouw en cultuurspreiding.

Met toestemming van de redactie plaatsen wij hierbij het door Max van Rooy geschreven artikel.

Elk dorp z'n schouwburg

De oude stelling dat voor een goed geoutilleerde schouwburg een stadje met 100.000 inwoners noodzakelijk is, gaat al lang niet meer op. In ons land is het aantal schouwburgen en concertzalen de laatste jaren met sprongen omhoog gegaan. Eigenlijk wil elk dorp wel zo'n mooi gebouw hebben, vooral om trots te kunnen zijn. Zo ontstaan er in ons land vreemde theaterconcentraties met alle exploitatiekortoren vanden (tussen een half en één miljoen per jaar is normaal). Het is de vraag of elke gemeente die het populaire spel „Schouburgje Bouwen” wil meespelen, daartoe moet worden gestimuleerd. De deskundigen zijn het erover eens van niet. Er moet een centrale planning komen.

Maandag 20 september jl. werd met een concert door het Overijssels Filharmonisch Orkest (o.l.v. Jan Brusse) en door cabaretier Henk Elsink de nieuwe schouwburg van Almelo feestelijk in gebruik genomen. Het verhaal gaat dat je bij helder weer, vanaf de toneeltoren van De Hagen, want zo heet dit Almelse theater, wel een vier-tal andere toneeltorens aan de kim kunt ontdekken. Het zal wel gelogen zijn, in elk

geval voor een deel, maar illustreert wel de groeiende veronderstelling dat er in ons land theaters worden gebouwd alsof het niks is.

Wordt er inderdaad zo willekeurig met de bouw van „cultuurtempels” omgesprongen, of is elke nieuwe schouwburg een onderdeel van een groots, maar geheimzinnig plan waarvan ons de portée nog ontgaat, maar dat verrassend duidelijk zal worden voor komende generaties. Even leek het op dat laatste, toen W. J. Sutherland, secretaris van de Rijksadviescommissie voor de Bouw van Schouwburgen en Concertzalen, over het veronderstelde gebrek aan coördinatie opmerkte, dat je op het moment zelf nooit kan zeggen hoe iets loopt. „Dank zij het falend havenbeleid in Amsterdam na de oorlog, kunnen we hier nog rustig ademen”, illustreerde hij. Later bleek dit een geheel losstaande opmerking te zijn.

Werkeloosheid

In De Nieuwe Linie (28 oktober) noemt Jan Juffermans de participatie van CRM aan de „woekergroei van cultuurpaleizen” een geldverslindende en -verspillende fac-

tor. Het lijkt in eerste instantie een verwijt aan het adres van de Rijksadviescommissie. Dat kan volgens de heer Sutherland nauwelijks het geval zijn, want CRM heeft pas sinds een jaar of 2 een post op de begroting voor subsidie aan investering ten behoeve van culturele centra met een streekfunctie. Vóór die 2 jaar was doorvoor dus geen overheidsgeld beschikbaar. De commissie bestond toen echter wel (voorzitter de huidige burgemeester van Eindhoven ir. Witte), wat was haar taak? W. Sutherland: „Voor Volkshuisvesting waren bouwvergunningen nodig, die werden pas uitgereikt als wij ons fiat aan het plan hadden gegeven. CRM heeft nooit een cent bijgedragen tot die in de Nieuwe Linie genoemde „sjieke paleizen“. Die post is 2 jaar geleden met een bescheiden bedrag begonnen. De provincies hebben natuurlijk wél geld gegeven.”

Dan blijkt dat velerlei omstandigheden buiten die van culturele aard, de bouw van een schouwburg kunnen bewerkstelligen. De bovengenoemde schouwburg van Almelo bijvoorbeeld, is mede tot stand gekomen om de werkeloosheid in de Twentse bouwsector op te vangen. Uit het Fonds Voor Aanvullend Werk, waren gelden beschikbaar voor bouwrijpe projecten en het plan van de Larense architect Henke was bouwrijp.

Ook andere economische motieven spelen een rol. Industrialisatie bijvoorbeeld. „Een industriegebied in ontwikkeling wil doctrandussen en meesters aantrekken en moet zich afvragen: hoe kunnen we dat kader overhalen om hier te komen?“ zegt mr. Peter Lohr, voorzitter van de Vereniging van Schouwburgdirecteuren en directeur van de Haarlemse stadsschouwburg. Naast werkverschaffingsmotieven kan een schouwburg dus ook worden beschouwd als een soort collectieve sollicitatiepremie. Is dat, gezien de bedragen die ermee gemoed zijn, niet een wat roekeloze werkwijze? Peter Lohr: „Er wordt wel degelijk op een roekeloze manier gebouwd, hetgeen niet wil zeggen dat er te veel schouwburgen zijn. Er is een tekort aan gemotiveerde centra en daardoor een uitwas waarmee men niet uit de weg kan. Er kunnen geen culturele centra genoeg zijn, in zo'n win-

derig en regenachtig klimaat als wij hebben. De mensen moeten elkaar daar kunnen ontmoeten; het is natuurlijk waanzin om te zeggen de tent is gesloten, want er is een voorstelling.”

Onderzoek

Een enigszins betrouwbaar onderzoek naar het te verwachten bezoekersgemiddelde van een te bouwen schouwburg, schijnt onmogelijk te zijn. Het voorbeeld van Tilburg lijkt klassiek. In deze stad bleek geen enkele belangstelling voor een schouwburg te bestaan. Toen iemand echter een eredoctoraat kreeg aangeboden besefte het gemeentebestuur dat er in heel Tilburg geen representatieve ruimte te vinden was, om deze drukbezochte plechtigheid onder te brengen. Met die gedachte werd er een schouwburg gebouwd en het werd de best lopende schouwburg van Nederland.

W. Sutherland: „Daar heb je het weer, wanneer uit een sociologisch onderzoek blijkt dat de bevolking nauwelijks leest, kan je zeggen: god, we moeten hier noodzakelijk een bibliotheek bouwen. Maar ook als uit het onderzoek blijkt dat de bevolking zich een ongeluk leest, kan je zeggen: god, wat moeten we hier noodzakelijk een bibliotheek bouwen.”

Peter Lohr: „De cultuur is sterk autonoom. Ik heb wel eens aan een publiek gevraagd wat voor stuk ze het liefst wilden zien. Van de 500 ondervraagden, gaven er 238 een verschillende titel op. Volgens mij is elk marktonderzoek gedoemd te mislukken. De cultuur moet gesubsidieerd worden en niet de afnemer. De subsidiegrens wordt toch niet bepaald door de vraag, dan krijg je het Gesundes Volksempfinden. Mensen die het lelijk vinden omdat het niet in de 17de eeuw, maar nu gemaakt wordt.”

„Ik ben gealarmeerd door een zin die ik laatst hoorde. Iemand zei: „Ik heb grote behoefte aan het theater; ik bedoel, om het te doen. „Dan moet dát gesubsidieerd worden.”

Malraux-standpunt

In Groningen is vorige maand de Evenementenhal van het Martinicomplex geopend, de fundamenten voor een nieuw cultureel centrum zijn gelegd, de Stads-

schouwburg staat er nog als altijd en het ziet er naar uit dat De Harmonie, het krakkemikkig onderkomen van het Noordelijk Filharmonisch Orkest, waarschijnlijk voor miljoenen gerestaureerd zal worden. Gezien het multifunctionele karakter van de Evenementenhal, waarin zowel concerten als theaterproducties mogelijk, ontstaat daar in het noorden een nogal topzware accommodatie (vooral in vergelijking met Amsterdam). Elders op deze pagina zijn andere voorbeelden te vinden. Een theater dat in eerste instantie dient als lokaal prestige object, is een „gevaar” dat al jaren geleden is signaleerd. Is het niet eens tijd om te komen tot een landelijke planning?

W. Sutherland: „Er zijn wat dat betreft twee standpunten in te nemen: óf je stelt de gemeente autonoom, zoals dat in de Nederlandse wetgeving het geval is; óf je kiest voor het zogenaamde Franse Malraux-standpunt dat uitgaat van een landelijk centraal geregeld cultuurplan waarin, om een paar willekeurige voorbeelden te noemen, de bouw van een cultureel centrum in St. Etienne is opgenomen, maar

ook de Olympische Winterspelen in Grenoble.

Mijn privé mening is dat je naar zo'n nationaal plan moet toegroeien. Maar ik weet niets van politiek. Ik heb geen idee hoe de Kamer daartegenover zal staan. Het is natuurlijk wél zo, dat er een mogelijkheid is om te sturen zodra je deze subsidie op de begroting gaat zetten.”

Peter Lohr: „Een culturele infrastructuur gebouwd op een centraal cultuurplan, kennen we inderdaad niet. Wat dat betreft leven we eigenlijk nog steeds in de sfeer van Herrijzend Nederland.

Ik zou trouwens op de motieven van de gemeentebesturen om een schouwburg te bouwen, willen promoveren. Dat onderwerp claim ik voor een dissertatie.”

Wat die planning betreft zou ik algemene richtlijnen vaststellen waaraan beantwoord moet worden; een soort zinnige aanbevelingen waardoor de centrale planning benaderd wordt. Daarna moet een en ander natuurlijk worden uitgewerkt door de agglomeratie.

„Via de regionale planning vanuit de Culturele Raad van Noord-Holland hebben we

verzoek aan onze lezers!

Voor zover dat nog niet door U is geschied:

**BETAAL ZO SPOEDIG MOGELIJK UW
BIJDRAGE VOOR 1972**

gesprekspartners in de gemeenten en dan blijkt dat autonoom zijn, heus niet altijd een lolletje is. Als je, in het kader van volledige inspraak van de bevolking, een onderzoekje houdt naar wat ze nou eigenlijk willen hebben, dan zeggen ze: nou, een gezellig schouwburgje. Je moet ze dan wijzen op andere mogelijkheden. Ook mogelijkheden die er misschien nog niet zijn." Sutherland: „Het zou ook aanbeveling verdienen om - met behoud van de gemeentelijke autonomie - te komen tot een nationaal plan ten aanzien van buurt- en ontmoetingscentra met voorzieningen die ze een functie geven in het professioneel kunstbedrijf.”

Fantasie

De bespeling van de streekschouwburgen hangt natuurlijk sterk af van de fantasie van de betreffende directeur, evenals de bezetting (in Nijmegen werd een paar jaar geleden zelfs een zogenaamde schouwburg-ambassadrice de provincie ingestuurd om publiek te werven).

Sutherland: „Die fantasie is nooit in een onderzoek vast te leggen.”

Peter Lohr: „Het vak van cultuurbemiddelaar is een vak in ontwikkeling. Binnen de Vereniging van Schouwburgdirecteuren hebben we een werkgroep ideologie die zich enorm met dat probleem bezig houdt. „Maar een ding staat vast: wanneer je veel geld uitgeeft aan de bouw van een schouwburg, dan heb je niks meer over om hem te kunnen bespelen. Een gebouw van 20 miljoen gulden, kost jaarlijks zo'n 2 miljoen aan vaste lasten. Dan moet je zorgen dat je de stoelen zo min mogelijk gebruikt, want die moeten netjes blijven.”

Sutherland: „Ik zou willen streven naar gebouwen die meerdere functies in zich verenigen, hoewel dat vaak moeilijkheden oplevert op akoestisch gebied. Muziek vereist nou eenmaal een heel andere akoestiek dan gesproken tekst.”

Peter Lohr: „Ik zie niets in het samengaan van die verschillende kunstvormen. Als ik de planning voor bijvoorbeeld, Goeree-Overflakkee moest maken met plaatsjes als Middelharnis waar helemaal niets is, dan zou ik zeggen: hier een theatertje, daar een cultureel centrum, daar een concert-

zaal. Met „Kees de Jongen” hebben we geleerd dat het met die natuurlijke luiheid wel meevalt. Men wil best even reizen naar een toneelstuk. Haarlem valt - zo dicht bij Amsterdam - natuurlijk niet helemaal met andere plaatsen te vergelijken, maar we hebben duizenden mensen per bus laten komen en zowat het hele jaar gebruikt om de bindingen met de NZH uit te breiden. Maar er zijn natuurlijk ook een aantal produkties die niet in Haarlem kunnen staan. Te groot zijn, of iets dergelijks. Dan verkopen wij bijvoorbeeld Amsterdam, waar die produktie wel draait. En dat systeem werkt. Er zijn natuurlijk weerstanden; mensen die daarmee in Haarlem bestuurlijk moeite hebben. Maar je moet gemotiveerd cultuur bedrijven binnen die autonomie: we hebben dit kleine koninkrijkje en binnen die stadskern zoveel mensen: dan moet er dat theater komen.”

Architectuur

„De Haagse Comedie heeft bijvoorbeeld als enige in Nederland een draaischijf in het toneel; die heeft Seyss Inquart er indertijd in laten timmeren in verband met de Duitse produkties. Maar je kan toch niet zeggen: nou moeten alle theaters deze aanvulling krijgen?”

We zijn nu bij de theaterbouw beland.

Peter Lohr: „In dat artikel in de Nieuwe Linie wordt een verschil gemaakt tussen democratisch bouwen en ondemocratisch bouwen. Men zegt: er wordt monumentaal gebouwd en dat is ondemocratisch. Maar ik ken bijvoorbeeld een zéér democratisch gebouwd cultureel centrum; érg leuk, met een bibliotheek en zo. Toen ik vroeg wanneer de openingstijden waren, vroegen ze: openingstijden? Daar moeten we even over bellen.”

„Kijk bijvoorbeeld naar het Rijksmuseum. Dat is toch een bolwerk van conservatisme! Maar de schoolkinderen vermaken zich op de vaderlandse geschiedenisafdeling uitstekend: oh, daar heb je de Ruyter! Fantastisch. Ook de Scapino-uitvoeringen op zondagmiddag in de Stadsschouwburg zijn enorm los van karakter. Vroeger heb ik eindeloze gesprekken gevoerd met oudere bezoekers van de Haarlemse schouwburg die verontwaardigd zeiden: „bij sommige

jongens zie je hun onderbroek dwars door hun spijkerbroek." Bij de première van Lear, afgelopen zaterdagavond, waren er nog 3 mensen in smoking. Die werden volkomen geaccepteerd."

De Rotterdamse architect Ben Kraayvanger die nu bezig is om na de dood van architect Fledderus de plannen te herzien rond de stadsschouwburg Casino in Den Bosch (ook niet zonder moeilijkheden overigens; het aanvankelijk ontwerp van Fledderus bleek niet 11, maar 14 miljoen te kosten en dat is weer te veel voor de gemeente), constateerde dat er steeds minder toneelmensen in De Meerpaal in Dronten willen optreden door die gelijkwaardigheid van alle gebeurtenissen. De binnendringende marktgeluiden zijn dodelijk voor een stuk waarbij stilte noodzakelijk is.

Peter Lohr: „Dronten is natuurlijk gebouwd volgens een leuk bedachte filosofie, maar een écht democratisch concert is Christine Deutekom en die zal nooit willen optreden in een ruimte waar je de kopjes

hoort rammelen zoals in De Meerpaal. Een David Oistrach is opgevoed tégen de filosofie van architect Van Klingeren; Oistrach is opgevoed in een klimaat van 100 pct. stilte. Anders kan hij zijn werk niet doen. Van Klingeren zegt: het leven bestaat voor zoveel procent uit geluid en voor zoveel procent uit stilte en daar moet Dronten een weergave van zijn."

Sutherland: „De gezelschappen brengen hun produkties in min of meer conventionele theaters. Nou is de accommodatie in Roermond bijvoorbeeld slecht, maar ze willen tóch graag die gezelschappen houden. Dan maken ze vast lijsttoneel en heb je weer conventioneel theater. En hoe meer conventionele theaters je maakt, hoe moeilijker de gezelschappen loskomen van het conventionele stagement."

Ben Kraayvanger: „Als je een theater geschikt wil maken voor grote groepen, betekent dat inderdaad dat ze erin moeten kunnen spelen zoals ze dat op het Leidseplein óók doen. Er bestaan natuurlijk veel

Theater - Technische - Toelevering

geluidsinstallaties
studiobandopnamen
bandrecorders
lichtregelapparatuur

scholten + mattijsen

telefoon 929353
postbus 5175 - Amsterdam

Dit blad wordt gedrukt bij

nv grafische industrie

Eikelenboom-Habo

Nieuwe Teertuinen 22-24

Amsterdam-C

PLASTICVERKOOPKANTOOR

Prinsegracht 180, Telefoon 070-65 48 44 *

bespex

N.V. - DEN HAAG

Postbus 815

o.m. Dealer van I.C.I. (Holland) N.V. voor „PERSPEX” en „DARVIC”

KUNSTSTOFFEN

Verkoop — Bewerking — Verwerking

SPECIALITEIT: PLAAT AL DAN NIET OP MAAT — LEVERING: DOORGAANS UIT VOORRAAD!

mogelijkheden om dat lijsttoneel te verzachten; er zowel een lijst- als een theater-in-het-rond van te maken (Lincoln Centre). Maar flexibiliteit kost geld.

„Ik geloof wel dat een multifunctionele opzet beter is. In Parijs heb je bijvoorbeeld in het voortreffelijk verbouwde Sarah Bernhardt-theater een bistrootje waar je even iets eenvoudigs kunt eten. Onderwijl haal je kaartjes. In Rotterdam kan je alleen kaartjes krijgen van 10 tot 4. Een autoritaire regeling. Als je werkt heb je er niets aan.”

Ook Kraayvanger is voorstander van een meer centrale planning, evenals zijn Amsterdamse collega Onno Greiner die zo langzamerhand grote ervaring heeft in het bouwen van Culturele Centra.

Greiner: „Zo mag je het niet meer noemen. Dat zei men 5 jaar geleden. Twee jaar geleden had men het over een Sociaal Cultureel Centrum en nu moet je Ontmoetings-Centrum zeggen.”

Onno Greiner bouwde De Tamboer in Hoogeveen. Geen kunstpaleis, maar een zogenaamd multipurpose centrum zonder toneeltoren, want dat is doorgaans het duurste van een theaterplan. Daardoor kunnen decors en dergelijke minder snel gewisseld worden, hetgeen alleen iemand als Ko van Dijk in „Van de brug af gezien” boos maakte. Voor de Hoogeveeners zelf, die eerst afwijzend tegenover De Tamboer stonden, is het centrum nu te klein geworden.

De plannen die hij een aantal jaren geleden voor Hoogezand ontwierp, konden toentertijd door geldgebrek niet doorgaan, maar zullen binnenkort - in veranderde vorm natuurlijk - alsnog hun beslag krijgen.

Greiner: „Het wordt gelukkig ook zo'n ontmoetingsplek. Met een toneelzaal die in één klap tot concertzaal is om te toveren, verder een bibliotheek, een muziekschool, zalencomplex en café-restaurant.” In 1967 maakte hij de eerste ontwerpen voor een ontmoetingsplaats in Sliedrecht en ook daar wordt zo langzamerhand een begin mee gemaakt. Net als bij De Tamboer werd ook in Sliedrecht gewoon uitgegaan van de straat als zijnde het begin van een ontwikkeling.

In '69/70 ontwierp Onno Greiner iets wat hij zelf het liefste als „speelstadje” omschrijft, voor Amersfoort. In eerste instantie tot schrik van het gemeentebestuur dat een indrukwekkende gevel, pluche meubilair en een lijsttoneel voor ogen had. Maar men is nu vertrouwd met het plan: een grote en kleine zaal voor toneel en muziek, een stedelijke markthal en een ruimte voor creatieve vrijetijdsbesteding. Een wijkje eigenlijk.

Onno Greiner: „Ik geloof wel in flexibele accommodatiebouw. Het feit dat we de vrijetijdsbesteding erbij hebben getrokken vond bij de hearings zo'n bijval, dat het waarschijnlijk een van de belangrijkste onderdelen van het plan wordt.

Ons cultuurcentrum in Amsterdam bevindt zich toch ook eigenlijk binnen de driehoek Leidseplein, Museumplein, Rembrandtplein. Als je daar een dak overheen doet, dan heb je het. Je kan er patates frites eten, je bezuipen. Dat mag in het theater allemaal niet.”

Met een ontwerp dat het Amersfoortse een beetje benadert, won Greiner onlangs een eerste prijs in het Zuidoost-Duitse stadje Biberach en intussen gaf hij schouwburgzaal en toneel in Drachten een uitbreiding en een toneeltoren ('68). De Noorder Compagnie koos Drachten als standplaats en het werd een aantrekkelijk kunstcentrum voor inwoners van Leeuwarden en Groningen.

Ook de plannen voor de verbouwing van de Leidse stadsschouwburg en daarbij de Volksuniversiteit, liggen klaar. („Het is de oudste schouwburg van Nederland en vooral die Volksuniversiteit met 13.000 leden, geeft me een enorme kick om dit te doen”). Uitvoering ervan wacht echter nog op een definitief raadsbesluit dat een dezer dagen genomen moet worden. En, alsof dit alles nog niet genoeg is, schetst Greiner op het ogenblik de eerste ideeën voor een ontmoetingscentrum in Capelle aan de IJssel. Kunnen al deze centra nou ook de grote gezelschappen ontvangen? Greiner: „Op elke 6 nieuwe stukken kunnen we er 5 hebben. Nou, dat vind ik prachtig. Mutations bijvoorbeeld, werd op een idiote manier in de Amsterdamse Stadsschouwburg gebracht. In Sliedrecht zou zo iets moeiteloos kunnen.

„Maar het échte lijsttoneel-volk wil revue, Snip en Snap, musicals en daar zijn snelle wisselingen voor nodig. Hup omhoog, hup omlaag. En ook dat grote vermaak moet in een aantal plaatsen terecht kunnen. Maar men wil best 50 kilometer rijden om een dergelijke voorstelling te zien. Als je de cultuurpaleizen weggooit, gooi je ook het grote vermaak weg. Maar ik denk dat je het kan beperken tot de grote steden.”

De Centrale Commissie voor Theaters en Ontmoetings-Centra, of iets dergelijks, moet in ieder geval beginnen met een goede kaart van Nederland.

IN DE PROVINCIE

Het ideaal van de cultuurspreiding heeft over ons land een nog steeds dichter wordend net van cultuurtempels en -tempeltjes geweven. Om een indruk te krijgen van de mogelijkheden die zo zijn ontstaan en het gebruik dat er van wordt gemaakt, hebben wij een tweetal regio's onder de loep genomen: Twente en Zeeuwsch-Vlaanderen. Beide gebieden hebben de laatste jaren indrukwekkende nieuwe accomodaties uit de grond zien schieten.

Twente

De grote aanwinst in Twente is het twee maanden geleden geopende Cultureel Centrum De Hagen in Almelo. Voor een kleine 8 miljoen gulden bouwde men hier een veelzijdig complex vast aan een bestaande zaal voor feesten en partijen. Het hart van dit centrum is nu de „zaal met de kleppen”, een 760 plaatsen biedende schouwburgzaal, die door middel van akoestische kleppen tot een volwaardige concertzaal kan worden omgetoverd.

Het totale complex, ontworpen door architect C. J. Henke, is gefinancierd door de gemeente Almelo, al droeg Sociale Zaken 1,2 miljoen bij in het kader van de aanvullende werkgelegenheid. Voor 1972 raamt men een exploitatietekort van f 560.000, dat ten laste komt van de gemeente.

De Hagen richt zich vooral op het Gewest Almelo dat grotendeels ten noorden van de stad ligt. Naast ruime mogelijkheden voor amateurbespeeling, biedt men dit sei-

zoen rond de 50 beroepsvoorstellingen en -concerten: het Overijssels Philharmonisch Orkest, het operagezelschap Forum, een toneelserie en een blijspelserie, een cabaret en een cocktailserie.

Niet ver ten zuidoosten van Almelo liggen Hengelo en Enschede, beide ook in het bezit van een schouwburg. Die van Enschede (uit 1955) heeft een capaciteit van 1000 mensen en is daarmee het meest geëigend voor de grotere produkties. De gemeente Enschede zal zijn schouwburg in 1972 met zeker negen ton moeten bijspringen.

Nu ieder van de drie plaatsen haar eigen cultuurcentrum heeft, tracht men verdere concurrentie te vermijden door een vrij geregeld contact tussen de directies over programmering en prijzen. Er is een gemeenschappelijk couponboekje ingesteld. Omdat De Hagen pas een paar maanden open is, kunnen er nog geen betrouwbare conclusies worden getrokken, maar in Almelo en Enschede zei men ons niet de indruk te hebben dat er een overcapaciteit is ontstaan waardoor men elkaar in de wielen zal gaan rijden. Wel is het theaterbezoek van de ene naar de andere stad duidelijk minder geworden.

Zeeuwsch-Vlaanderen

In Zeeuwsch-Vlaanderen zijn sommige zakelijke leiders er niet zo van overtuigd dat het nodig was geweest een theater in Oostburg, een theater in Terneuzen, een cultureel centrum in Axel en een cultureel centrum in Sas van Gent neer te zetten. De laatste drie liggen in een driehoek, op een kilometer of tien van elkaar, en 30 km van Oostburg.

Het cultureel centrum dat Sas van Gent vorig jaar in gebruik nam was overigens niet duur. Het kostte een half miljoen en bestaat, behalve een bibliotheek, uit één zaal waar overdag gymnastiek wordt gegeven en bejaarden bij elkaar komen. 's Avonds zijn daar vergaderingen, feesten en allerlei voorstellingen, waarmee de zaal van oktober tot mei haast dagelijks is bezet. „In de winter is het veel drukker”, zegt de heer Misseghers, „want de wintersport is nog niet tot ons doorgedrongen.”

De faciliteiten in Sas van Gent zijn voor de twee à drie beroepsvoorstellingen die per

maand worden gegeven aan de eenvoudige kant. „We moeten wel een beetje van patatie patata doen. Het zou natuurlijk makkelijker zijn als je op een knop kon drukken en er ging een spot aan. Maar het cultureel centrum voldoet hier beslist in een grote behoefte.”

Terneuzen opende twee jaar geleden voor 1,5 miljoen het Zuidland theater. Naast rijks- en provinciale bijdragen van een kwart miljoen, kwam de gemeente aan het geld door Dow Chemical op uiterst zakelijke wijze een stuk grond te verkopen.

De prijs voor rijkshulp bij de financiering betaalt het Zuidland theater door o.a. zijn garderobe, kantine en centrale hal te moeten delen met een rijksscholengemeenschap. Hierdoor zijn de gebruiksmogelijkheden overdag miniem, vertelt algemeen leider de heer Jansen. Het gebouw is volgens hem bovendien een architectonische mislukking geworden doordat theater-technische deskundigen veel te laat zijn ingeschakeld. De belichting is problematisch en de zaalcapaciteit van 480 ligt ver onder een economische bespeelbaarheid, die hij schat op 800 toeschouwers. Het jaarlijkse tekort wordt hier geraamd op één ton.

Hoewel hij het toch een "geweldig fijn theater" vindt, zegt de heer Jansen, die zeer actief is in de provinciale coördinatie van theaters: "Van mij mogen ze hier alles laten afbranden. Dan zou ik op de grens van de gemeenten Axel en Terneuzen een

nieuw ruim gebouw neerzetten dat voor een heleboel doeleinden te gebruiken is". Tien kilometer verder, in Axel, bouwden gemeenten en middenstand namelijk drie jaar geleden het cultureel centrum De Halle voor 1,2 miljoen gulden. De lucratieve verkoop van een oude gasfabriek was hier de grootste energiebron. Het complex, dat dit jaar een tekort van f 35.000 heeft, omvat een schouwburgzaal (capaciteit 440 mensen), kleinere zaaltjes, een foyer en een café-restaurant. Met inbegrip van 20 beroepsvoorstellingen en -concerten wordt de schouwburgzaal gemiddeld 70 keer per jaar gebruikt.

Uniek voor Nederland is de Stichting Cultuurspreiding Nederland, die in samenwerking met de plaatselijke werkgroepen een centrale programmering verzorgt: dit seizoen voor heel Zeeland 370 beroepsvoorstellingen, waarvan 50 in Zeeuwsch-Vlaanderen.

Hoewel hierdoor zinloze concurrentie wordt vermeden, springt in Zeeuwsch-Vlaanderen de noodzaak van drie culturele centra binnen een straal van 5 kilometer niet direct in het oog. "Ik heb me dat ook afgevraagd", zegt de heer Reinerie van De Halle in Axel. "Waarom moet iedereen een grote nieuwe schouwburg, en een zwembad, en een sporthal? Het gevolg is dat je in Hulst een behoorlijke sporthal hebt, maar in Terneuzen een miezerig oefenbadje en een sporthalletje. Ergens zijn het ook statussymbolen."

Te koop aangeboden

Hartenvrouw

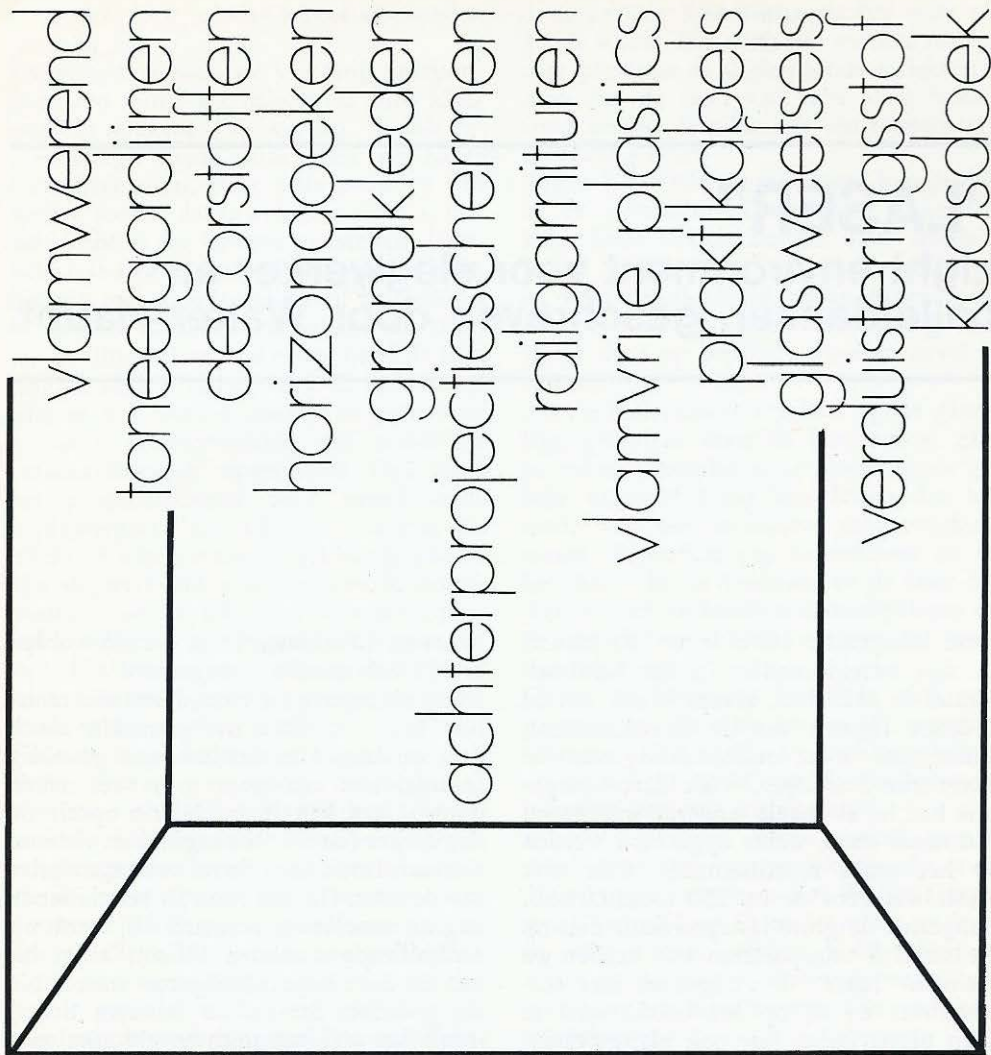
het volledige décor en meubilair van dit blijspel
(ontwerp Anthony Holland). Laagste prijs f 1.500,—.
Transport rekening koper.

René Sleeswyk N.V. - Amstel 127 - Amsterdam - Telefoon 020/226166.

Het geld ligt op de bank

het volledige décor en meubilair van dit blijspel.
Laagste prijs f 1.500,—. Transport rekening koper.

Theater Carré - Amstel 115 - 125 - Amsterdam - Hr. K. Wunnink, tel. 020/226177.

theater textiel en inrichting

auke wiegers

vinkeveen spoorlaan 8a tel. 0 29 72 - 30 87

amsterdam fizeastraat 7 tel. 0 20 - 94 28 03

"LASER"

Light environment voor slagwerker en balletdanser, geschreven door Walter Haupt.

Deze kompositie beleefde op 20 januari j.l. zijn wereldpremière in het Nationaltheater in München. Haupt is een van de leidende figuren van de Experimenteerbühne, een soort onderafdeling van de Bayerische Staatsoper. Vóór deze kompositie had hij al enkele moderne werken op zijn naam staan, welke opgevoerd werden op het grote repetitietoneel, waar ook plaats was voor de ca. 250 toeschouwers. Aangezien de grote laserprojektor niet op dit toneel te transporteren was, hebben we besloten "Laser" in z'n geheel, met toeschouwers en al, op het hoofdtoneel te laten plaatsvinden (zie ook plattegrond). Iets over het stuk: Haupt was gefascineerd door de lasereffekten, die destijds bij de "Zauberflöte" geprojecteerd werden. Hier kwam hij op het idee om laser de hoofdrol te laten spelen in een nieuwe kompositie. Deze kompositie is tot stand gekomen door afwisselend laserstructuren naar de kompositie te ontwerpen, en dan weer te komponeren naar laserfiguren. Vanaf oktober zijn we bezig geweest om een en ander te realiseren. Bepaalde gedeelten moesten volledig synchroon zijn en andere gedeelten asynchroon. Ook het belichtingsapparaat van het Nationaltheater werd duchtig aangesproken, belichters speelden mee voor bepaalde effekten, etc. Het gehele stuk

duurt ca. 40 minuten en in die tijd worden er 135 lichtstanden doorgeduwd!

Het stuk bestaat uit twee delen, die tamelijk "hard" in elkaar overgaan. Het eerste deel wil laten zien dat laser een geweldig medium kan zijn waar men veel mooie dingen mee kan doen. Hierin speelt de slagwerker (de zeer beweeglijke en virtuose Koreaan Insuk Lee) de rol van tegenspeler van de laser. Hij had ruim 50 verschillende slaginstrumenten te bespelen. Hij wordt op verschillende manieren belicht, zodat hij met de laser bepaalde figuren vormt. Na dit gedeelte, dat ca. 20 minuten duurt, speelt het slaginstrumentenveld niet mee en wordt een grote "tektonische kist" belicht (rechts op plattegrond). Door een op deze kist bespande folie breekt de balletdanser (Ferenc Barry) uit. Hij wordt direct getroffen door een laserstraal, die hem niet meer loslaat. Deze straal volgt hem tot het eind. Eerst vindt de danser het leuk en speelt met de straal, maar al gauw merkt hij dat het een dodelijke straal is. Tenslotte belandt hij weer bij de "kist" waar hij door 3 laserstralen gekruisigd wordt, en hij valt neer, terwijl zijn schaduw die op een zijkant van de kist achterblijft, langzaam vervaagt. Hij kan zich dan nog naar het midden van het toneel slepen en daar blijft hij liggen. Dit deel laat dus zien dat

laser ook voor minder mooie doeleinden gebruikt kan worden.

Zo gezegd, hebben we vrij lang geëxperimenteerd totdat het hele geval bijna klaar was om opgevoerd te worden. Ik heb expres gezegd "bijna", daar men met zoiets niet alleen uren, maar zelfs maanden kan spelen, zonder dat het eind in zicht is. Een ding hebben we kunnen vaststellen: laserlicht laat zich op geen enkele manier combineren met gloeilamplicht of xenonlicht. We wilden namelijk een kollage van laser, dia en film maken. Het eerste bleef de film weg en enige tijd later ook de dia's. Deze film en dia's werden, evenals de grote laser als achtergrondprojectie, dus achter de "zauberflötefolie" opgebouwd. Ook werd het projectiescherm door verschillende schijnwerpers "van achteren" belicht, als effect of alleen maar als gekleurde vlakke. Het slagwerkveld bevat behalve de instrumenten, een aantal architectonisch opgestelde vakken die met gaasdoek bespannen zijn. Het ene moment zijn ze doorzichtig en het andere ogenblik neemt men ze als donkergrijze wanden waar.

Voor de slaginstrumenten hangt een gaasdoek, waarop van voren geprojecteerd worden: 3 dia's van de slagwerker, 1 grootbeelddia (als een soort cinemascope) van een laserstructuur en projecties van twee kleine lasers (handlasers), waarvoor een draaiende schijf met verschillende glasstaven of alleen lijm! staat opgesteld. Ook wordt van voren nog synchroon een lichtfiguur geprojecteerd. Deze schijnwerpers worden gestuurd door een Dynamic-light-apparaat, dat is aangesloten aan de geluidsapparatuur. Tijdens het hele environment wordt er twee-kanalig muziek weergegeven.

Aan het einde van het eerste gedeelte begint een grote tegenlichtbatterij van laagspanningsschijnwerpers het publiek te verblinden. Men ziet daardoor niet, dat het gaasdoek en de projektiewand omhoog gaan en dat het 3e podium van 50 cm tot 0 daalt. Hierna rijdt men de middelste muziekwagen weg en komt het projectiescherm weer naar beneden. Tijdens het 2e gedeelte verschijnen er af en toe rode structuren van de grote laser. Ook daalt er een plexiglasfiguur naar beneden, die

door de twee handlasers als het ware afgetast wordt. Dit geeft een speciaal effect, daar plexiglas de stralen totaal reflekteert; men ziet de rand van zo'n plaat helder rood, terwijl de plaat zelf een roodachtige uitstraling heeft.

Tegen het einde worden twee handlasers, in de portaaltorens opgesteld, ingeschakeld. Deze stralen worden door verschillende spiegels over het hele toneel heen en weer gereflekteerd, zodat er een soort net ontstaat. Dit effect wordt nog versterkt door op bepaalde plaatsen nevel te spuiten.

Als de balletdanser roerloos op de grond ligt, getroffen door de laserstralen, gaat na enkele seconden stilte plotseling de gehele werkverlichting aan. Dit is dan het einde van een intensieve samenwerking tussen slagwerker c.q. balletdanser en de belichters die de lessenaar en de laser bedienen, met de handlasers manipuleren en de verschillende schijnwerpers in toom houden.

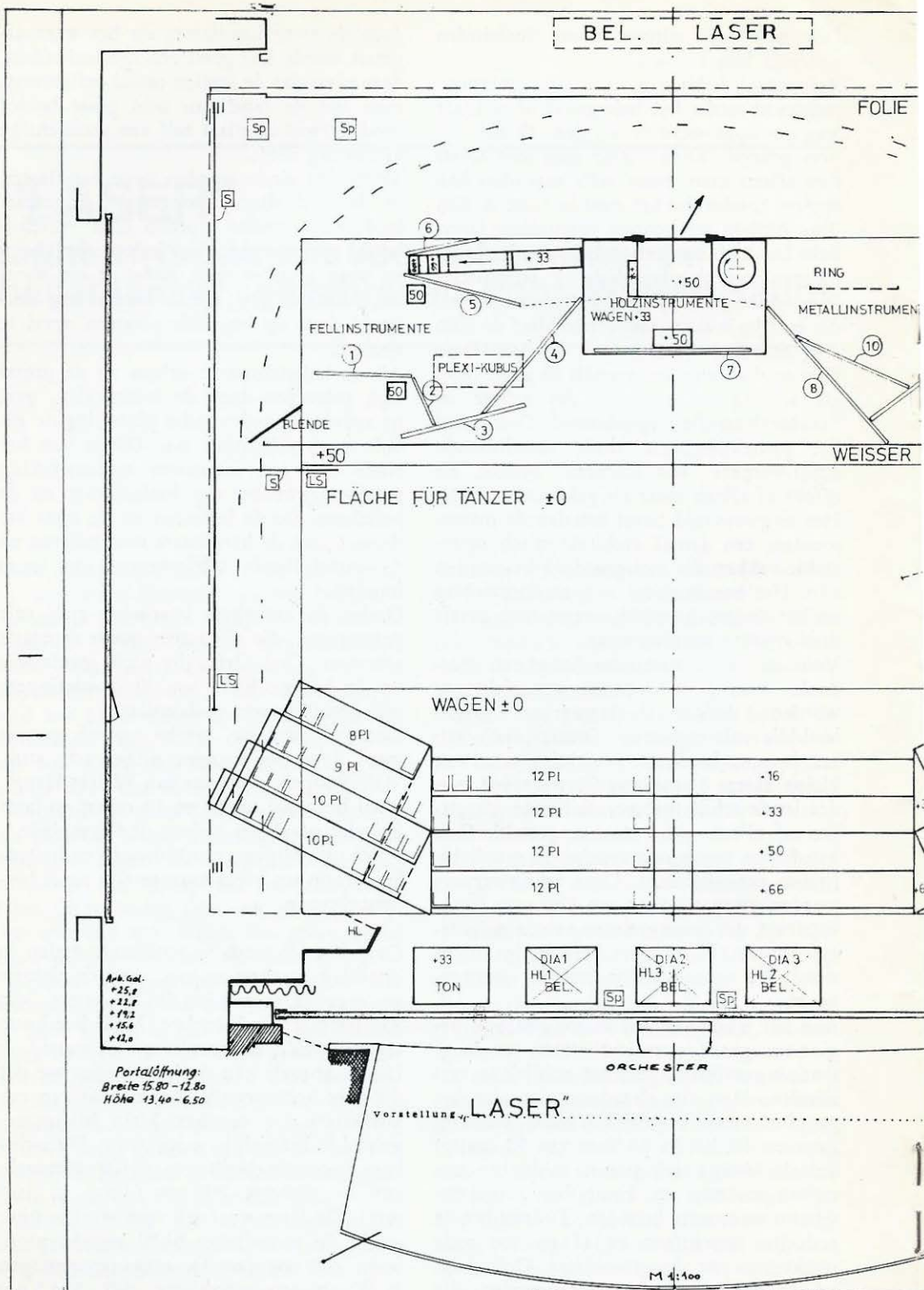
Onder de bezoekers bevonden zich vele persmensen, die allen zeer goede recensies schreven. Carl Orff, die zich regelmatig op de hoogte hield van de vorderingen, was eveneens zeer enthousiast.

Deze voorstelling, welke vooraf gegaan werd door een vroeger uitgebracht stuk, "Die Puppe", eveneens van Walter Haupt, werd herhaald op 12 en 19 maart en later in ieder geval nog tijdens de Olympiade.

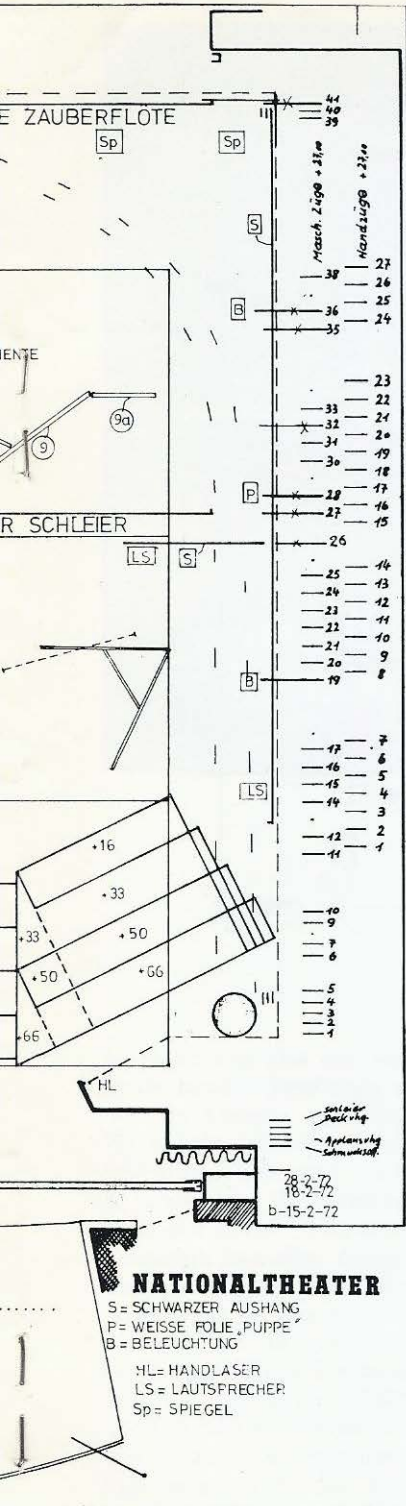
Vaste uitnodigingen uit binnen- en buitenland voor een klein tournee zijn reeds binnengekomen.

Over laser is reeds verschillende malen in ons blad geschreven, o.a. over de theorie en over de toepassing bij de opera "die Zauberflöte" in München. Maar hoe komt eigenlijk zo'n laserstructuur tot stand?

Uit de theorie van de laser weten we dat dit licht kohärent is, d.w.z. licht van een golflengte, c.q. een heel klein golflengtegebied in het zichtbare spectrum. Dit zichtbare spectrum heeft een golflengtebereik van ca. 400 nm - 700 nm (1 nm = 10^{-9} mtr). De laser waar wij mee werken zijn: a) in de toneellaser BL70 een kryptonlaser, 647 nm (rood), uitgangsvermogen 1 W en een argonlaser, 488 - 514,5 nm

Werktekening voor Ballet „Laser”
 Walter Haupt
 in het Nationaltheater te München

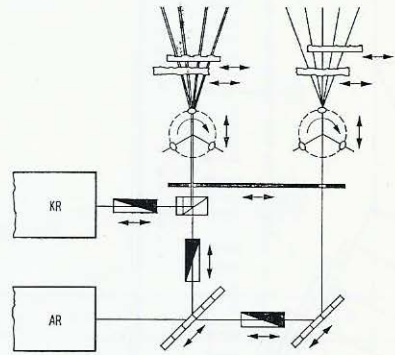
(blauw-groen), uitgangsvermogen 3 W; en b) handlasers helium-neon, 632,8 nm rood) met een uitgangsvermogen van 8 mW. Daar zögezegd, laserlicht kohaerent is, is het in staat om bij geschikte afbuiging, bv. door glas, plexiglas etc. een interferentiepatroon te vormen, c.q. te projekteven, al naar gelang de breking. Er ontstaan versterkte en gedempte lichtplaatsen, dus plaatsen waar relatief veel en plaatsen waar relatief weinig of geen licht is.

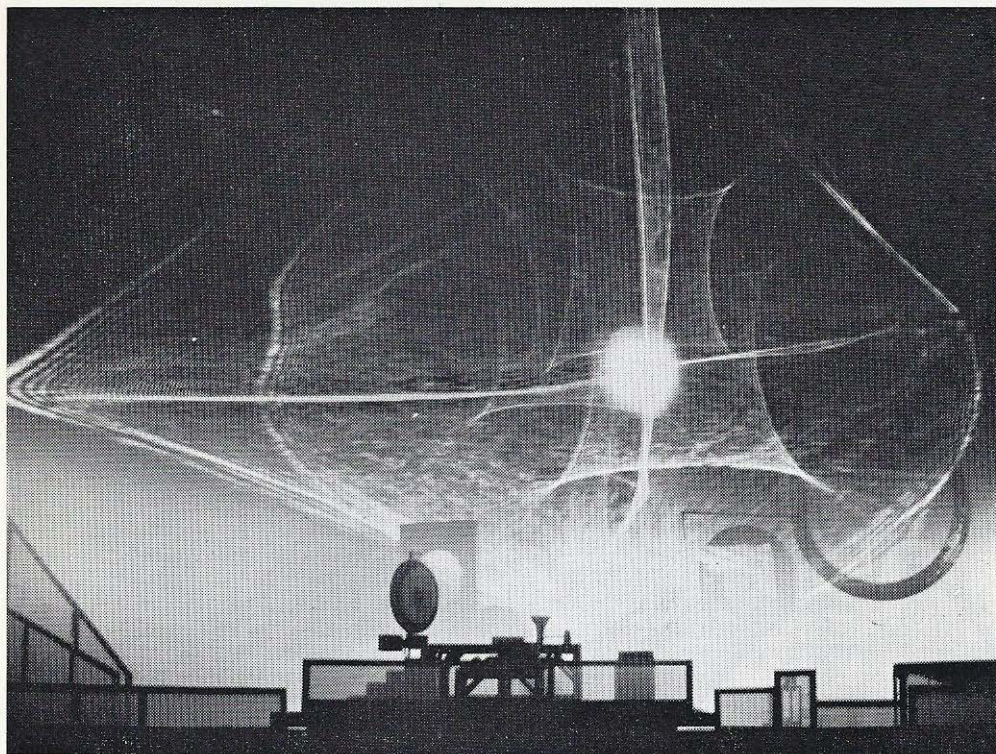
Bij de toneellaser worden de twee stralen (diameter 1,2 mm) via intensiteitsregelaars en bij de argonlaser ook nog via een kleurenfilter (van blauw tot licht-groen) door objektie geleid, die deze geregelde en gekleurde stralen divergeren, "verwiden". In iedere stralengang bevindt zich een objektiehouder met drie verschillende objektieven. Er ontstaat dus een bredere bundel. Bovendien bevindt zich in de stralengang van de argonlaser een halfdoorlaatbare spiegel, die het mogelijk maakt de argonstraal door het "krypton" objektief te sturen. Er zijn dus twee wegen: één met rood en/of blauw-groen licht en één met alleen blauw-groen. Na het objektief gaat de verwijde straal door twee achter elkaar geplaatste glasfilterhouders, welke horizontaal en vertikaal, motorisch bewogen kunnen worden (fig. Bild 4).

Een reproduceerbare instelling is mogelijk door middel van kleine telwerkjes. Ook de afstand tussen het objektief en de filterhouder kan over ca. 20 cm veranderd worden. Dit kan men bepalen door twee ruiters met eindschakelaars. Door juiste glasplaten te kiezen en de afstand tussen twee ruiters klein in te stellen, hebben we een gestyleerd kloppend hart geprojecteerd!

De gebruikte glazen zijn normale structuurglazen, zoals kathedraalglas, die in iedere glashandel verkrijgbaar zijn. Ook plexiglas-figuren, kristallen van oude luchters nemen deel aan de projectie, evenals plexiglas-draaischijven (wolken- en waterprojectieschijven van Reiche & Vogel, maar dan blank) met opgeplakte glasstaven, prisma's etc. Dergelijke schijven hebben we voornamelijk gebruikt bij onze handlasers.

Bij onze experimenten hebben we een keer

in plaats van glas een stukje projektfolie in de houder geschoven en het objektief met de kleinste spreiding voorgedraaid. Na enkele seconden smolt de folie! Dit lukt alleen in de groene laserstraal. Hieruit is te zien, dat de verwijde maar nog niet gebroken straal direkt achter het objektief gevaarlijk kan zijn. Aangezien de afstand tussen objektief en filterhouder zo gering is, dat men er zijn pink nog niet kan tussensteken, is dit gevaar bij praktisch gebruik nihil. Wel is het zo, dat de uittredende straal en ook de reflekties! in het oognetvlies verbrandingen kunnen veroorzaken en als zo'n verbranding een ongelukkige plaats treft, dan kan het oog blind worden. Zelfs bij het gebruik van de min-

der intensieve handlasers moet men hiervoor ook oppassen.

De balletdanser, beschreven in het uitvoerings"verslag" van "Laser" draagt een speciale beschermbril, die de betreffende laserstraal niet doorlaat. Voor de toepassing van de laserapparatuur bij de repetities en de voorstellingen zijn er uitgebreide veiligheidsmaatregelen getroffen, in samenwerking met verschillende instanties, zoals arbeidsinspectie en de ogenkliniek van de universiteit.

Al met al is het een zeer interessant thema, waarmee men lang kan experimenteren.

Ton Breeker
München

SCHIJNWERPERS KONDEN TOCH NOG ANDERS...

en nadat U de H 650 van Ludwig Pani op proef hebt gehad zult U dat wel met ons eens zijn.

De H 650 is een schijnwerper om mee te volgen, om effecten mee te maken of om gewoon ergens echt doorheen te prikken en eigenlijk om er alles mee te doen wat met een gloeilampschijnwerper nooit zal lukken.

De H 650 heeft een klein halogeenlampje met een buitengewoon hoge lichtstroom die de vergelijking met een effectspot met 2 kW conventionele gloeilamp kan doorstaan.

En dan nog iets over de H 650:

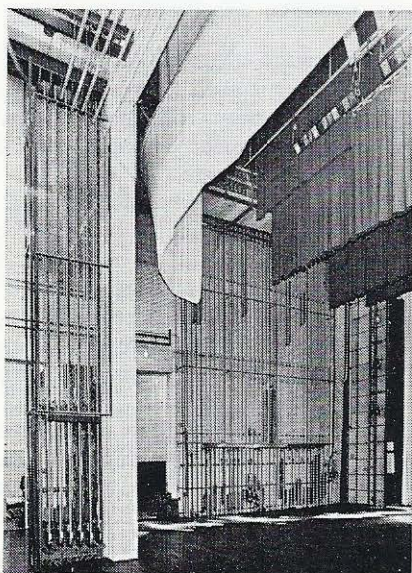
- zeer robuuste constructie
- geen noemenswaardige warmteafgifte
- gelagerde ophanging in de beugel - gebalanceerd.
- lamp uitwisselen in enkele seconden.
- irisdiaphragma van volle opening tot black-out.
- 4 afsnijders
- geslepen optieken $f = 20$ cm voor afstanden tot 15 meter
 $f = 35$ cm voor afstanden tot 25 meter
- inbouwmogelijkheid voor kleurenwisselaar.
- uit voorraad leverbaar.

CONTROLLUX

LICHTTECHNIEK

LANGE LEIDSEDWARSSRAAT 122 — AMSTERDAM — TELEFOON 020 - 23 02 26

N.V. „STAALBOUW-DRACHTEN“

Decortrekken

Brandschermen

Speciale veiligheidslieren voor brandschermen

Lichtbruggen

Lichttorens

Orkestliften

opstelhoogte 1.25 mtr

opzethoogte 2.80 mtr

De Lange West 100-102, Drachten

telef. 05120-5815

Perikelen in Groningen??

Op 29 april 1971 sloeg wethouder Hendriks de eerste paal de grond in voor het cultuurcentrum in Groningen. Op 29 april 1972 (of daaromtrent) is het complex zo ongeveer op dakhoogte. Op 29 april 1973 (of daaromtrent) zal het geheel in het ruw klaar zijn en op 29 april 1974 zou er al minstens een half seizoen in gewerkt moeten zijn.

Dat zijn de feiten. En wie er nu nog aan twijfelt of er een cultuurcentrum in Groningen zal komen moet dan maar ter plekke gaan kijken.

Dit naar aanleiding van de twijfels, uitgesproken in het artikel "Perikelen in Groningen" in 5e jrg. no. 1 TTT.

Voorts wil ik graag reageren op de in hetzelfde artikel, uit het rapport van de Raad van de Kunst, weergegeven bezwaren tegen de toneelzaal, aangezien door het signaleren van de daar genoemde punten (mogelijk) de indruk wordt gewekt als ware hier sprake van een ernstige miskleun.

1. Het Hoovercraftsysteem voor het verplaatsen van tribunes etc. is veel te duur.

Antw.: Mij is geen goedkoper materiaal bekend dan lucht. Zelfs de (relatief) zuivere lucht in Groningen is altijd nog goedkoper dan zwenkwielen, inschuiftribunes of mechanische verzinkingen. Bovendien is door dit systeem slijtage aan tribunes, vloeren en stoelen nihil. Tijd, benodigd om de zaal te changeren, is zo kort als 2 toneelmeesters willen lopen.

2. Bezwaar tegen de toneeltoren.

Antw.: Er is geen toren, "slechts" een kap (zonder rollenzolder) met exact niet meer dan één maal de weg-trekhoogte.

3. Het aantal trekken is te groot.

Antw.: Van de geplande 25 trekken zijn er minimaal 16 bezet voor de vaste stoffering, herzen, enz.
Rest Juist, altijd te weinig.

4. De combinatie Toneel-/Congreszaal wordt door de R v. d. K. ongelukkig geacht.

Antw.: De motivatie is in het artikel in TTT onvermeld gebleven. Mij is evenwel bekend dat de bezwaren van de R. v. d. K. zich niet zozeer richten tegen de toneelzaal, als wel tegen de overige ruimten in het complex (met name het midden-gedeelte). En daarover gaat het hier niet.

5. Voorzieningen zouden kostbaar en overbodig zijn.

Antw.: Dat de voorzieningen t.b.v. en-rond en 3-zijdig spelen te kostbaar worden geacht, is onder punt 1 reeds weerlegd. De OVERBODIGHEID van de voorzieningen kan alleen worden opgevangen door ze elders en dus nóg duurder te realiseren (b.v. nabij de stadsschouwburg).

6. Het balkon zou moeten verdwijnen, enz.

Antw.: Als het balkon vervalt, vervalt ook de mogelijkheid om het als

belichtersbordes te gebruiken, tenzij de belichters worden voorzien van kleine wentelwiekjes.

Er komt nu een balkon met in de voorrand een aantal aansluit- en ophangmogelijkheden voor spots. Er kan dan, naar keuze, én gezeten én belicht worden.

7. De werkbruggen boven de zaal zitten te hoog.

Antw.: De belichtings- en werkbruggen boven de zaal kunnen niet lager, omdat zij onderdeel uitmaken van het plafond, waarvan de hoogte-maat op akiestische gronden is bepaald.

Bovendien zijn zij zó geplaatst dat de lichtbundels onder de gewenste hoek op het speelveld kunnen vallen.

Indien echter bij bepaalde producties lichtbruggen functioneel bij de speelruimte moeten worden betrokken is er so wie so een ophangmogelijkheid voor aanwezig.

8. Speelveld voor en-rond is te klein.

Antw.: Het speelveld voor en-rond kan (desgewenst 85 m² bedragen. De eis dit nog aanzienlijk te willen vergroten lijkt mij irreal.

9. Tenslotte wil men de zaalvloer van hout zien. De reden daartoe ontgaat mij.

De zaalvloer wordt linoleum (of iets van dien aard) op een betonnen onder-vloer, de vloer van het *speelveld* wordt van hout.

Tot besluit wil ik nog antwoorden op

2 gestelde vragen, n.l. "zal het gebouw na gereedkomen ooit wel echt voor culturele doeleinden worden gebruikt? en zo ja, wat worden dan de mogelijkheden?"

Om bij de laatste vraag te beginnen: bij het ontwerp is er van uitgegaan - conform de opdracht - gelegenheid te scheppen voor pluriform gebruik. Zowel vorm, inrichting als installaties zijn dienovereenkomstig flexibel en aan vele mogelijkheden aanpasbaar gemaakt. Voor organisatie en transport zijn, naar onze overtuiging, soepel functionerende en relatief goedkope oplossingen gevonden.

Een enthousiaste en initiatiefrijke staf zal daarom een aantal gebruiksmogelijkheden zonder meer weten te vinden of het aantal reeds aanwezige mogelijkheden weten uit te breiden.

Of het gebouw na gereedkoming voor het gestelde doel zal worden gebruikt moet met "neen" worden beantwoord zolang men:

- het blote feit van de aanwezigheid van het complex niet kan of wil aanvaarden,
- het doel waarvoor het is gebouwd blijft ontkennen en
- een behoeftepeiling blijft hanteren in plaats van behoeften te kweken en mogelijkheden aan te grijpen.

En dan zullen in Groningen inderdaad perikelen ontstaan, maar dat lijkt mij een nóg betreurenswaardiger zaak.

K. Dresens

Foto: Frits van Santen, Den Haag

**Ets.
Adrien de Backer
S.A.**

Het hoeft
natuurlijk niet
altijd zo groot te zijn
als in het
Nederlands Congresgebouw
in Den Haag

Het moet
wel altijd zo goed
zijn

Goed in kwaliteit doch ook in gebruikswaarde zoals bij

- de kleine lichtkoffers
voor reisgezelschappen en kleine recreatieruimten
- de uitgekiende lichtregelaars tot 126 kringen
voor middelgrote theaters
- de grote lichtregelaars
al of niet voorzien van een ferrietkern-geheugensysteem

Goed van buiten zowel als van binnen omdat

- ADB aan ieder ontwerp iets van de theater"magic" meegeeft
- ADB in de uitvoering bijna 50 jaren ervaring verwerkt

ALLEENVERTEGENWOORDIGING :

CONTROLLUX

LICHTTECHNIEK

LANGE LEIDSEDWARSSTRAAT 122 — AMSTERDAM — TELEFOON 020 - 23 02 26

MICKERY MOKUM

Eindelijk heeft Amsterdam dan een theater voor eigentijds toneel. Het voormalige Capitol-theater aan de Rozengracht werd in enkele weken tijds omgebouwd van bioscoop tot een zo flexibel mogelijke schouwburgruimte met tweehonderd plaatsen, die al naar gelang de aard van de te geven voorstelling in diverse standen kunnen worden opgesteld.

Het voormalige balkon werd omgebouwd tot repetitielokaal, dat echter ook mogelijkheden biedt voor workshop-producties en filmvoorstellingen.

De filmvoorstellingen zijn weer mogelijk doordat Mickery Mokum de beschikking heeft gehouden over de filmapparatuur van de voormalige bioscoop.

Ook de foyer kan voor andere doeleinden worden gebruikt.

Uitgangspunt is geweest, dat velerlei vormen van presentatie mogelijk moeten zijn, zodat van een tevoren vastgestelde speelplaats is afgezien. Niet de eigen ruimte maar zeer willekeurige speelvlakken zijn uitgangspunt geweest voor de verbouwing, die in de grootst mogelijke soberheid is gerealiseerd. Ook het lichtplan is geheel aan het uitgangspunt aangepast.

Totale kosten der verbouwing ruim 150 duizend gulden.

Tot 30 april a.s. zal in het Toneelmuseum in Amsterdam de tentoonstelling JO MIELZINER, Toneeldecors uit de u.s.a. worden gehouden.

Mielziner heeft vooral bekendheid gekregen door zijn decorontwerpen voor toneelstukken van Arthur Miller en Tennessee Williams. Reeds meer dan 40 jaar speelt hij een belangrijke rol in de theaterwereld van de Verenigde Staten. Hij werkte mee aan meer dan 275 voorstellingen, waar-

onder ook vele opera-, ballet- en musical-producties.

Na 30 april zal de tentoonstelling te zien zijn in Enschede, Maastricht en Eindhoven.

In Roermond werd op Witte Donderdag de "mei" geplaatst op het Trefcentrum in Roermond. Dit Centrum wordt gebouwd in een samenwerking tussen de Gemeente Roermond, de Stichting Trefcentrum Midden-Limburg en de Stichting Gemeenschapshuis.

HENK BAKKER

Op 77-jarige leeftijd is overleden de toneel-schrijver Henk Bakker, die met Herman Heyermans en Jan Fabricius behoort tot de meest gespeelde schrijvers van ons land. Het beroeps- maar vooral het amateur-toneel speelde de stukken van Henk Bakker. Het aantal opvoeringen van zijn stukken loopt in de duizenden. Esther de Boer-van Rijk, Rika Hopper, Aaf Bouber, Mien Duymaer-van Twist en vele andere beroepskrachten hebben hoofdrollen in zijn werken gespeeld. Zijn productie omvat 75 avondvullende stukken, 25 één-akters, 2 filmscenario's, 5 theaterrevues, een libretto voor een operette, terwijl hij tijdens de oorlogsjaren werkte aan een revue "De Victorie" voor Buziau.

Atelier voor toneeldecor

Amsterdam

Terrein Zuidergasfabriek - tel. 020 - 921551 en 353280

Tot onze vaste relaties behoren o.a.:

TONEELGROEP GLOBE

NATIONAAL BALLET

N.V. NED. REVUÉ RENE SLEESWIJK

IMPRESS. JOHN DE CRANE

SCAPINO BALLET

WIM SONNEVELD

Decorateur

HENK CORDUWENER

privé: 02152 - 1029

Decorbouw

NAUTA-BERTSEN

Privé: 020-98 17 47 - 020-98 19 45

Louis Povel nam afscheid

Louis Povel, 13 jaar lang directeur van de Stadsschouwburg in Sittard, heeft wel op bijzondere wijze afscheid genomen. Een afscheid ook, dat van moed getuigt.

Met de Toneelgroep Arlecchino heeft hij een productie tot stand gebracht van Shakespeare's treurspel Othello. Hij voerde niet alleen de regie, doch heeft ook de hoofdrol op zich genomen. In totaal werd zes voorstellingen gegeven.

Deze daad schept verplichtingen voor de andere schouwburgdirecteuren in den lande. We zijn benieuwd welke producties we in de toekomst tegemoet kunnen zien.

Povel zegt: Ik blijf echter in het vak. Ik

heb namelijk het secretariaatsbureau van de Vereniging van Schouwburg- en Concertgebouwdirecties op mij genomen, een functie, die ik de laatste anderhalf jaar ook al als secretaris heb vervuld.

Daarnaast ga ik frequenter toneelspelen, ik ga lezingen houden en wil nog zoveel dingen schrijven, dat ik het best nog eens drukker kan krijgen dan in de functie, waar ik nu uit ben gestapt. Voor iemand, die van werken houdt, blijft het dus een fijn leven.

Onze wens: "Moor van Venetië, nog vele jaren een heel fijn en werkzaam leven!"

nk
tk

Cultureel centrum De Lindenberg in Nijmegen

Op 29 maart j.l. vond de officiële opening plaats van het Cultureel Centrum De Lindenberg in Nijmegen. In oktober 1968 werd met de bouw begonnen als samenwerkingsproject van de Gemeente Nijmegen en de Stichtingen Openbare Leeszaal en Boekerij, Nijmeegse Vrije Akademie en Nijmeegse Muziekschool.

De bouw is thans voltooid en de drie stichtingen hebben met hun centrale vestigingen het gebouwencomplex betrokken,

terwijl tal van culturele verenigingen en groeperingen eveneens hun home in De Lindenberg hebben gevonden.

De officiële overdracht vond plaats door de Burgemeester van Nijmegen, waarna de officiële opening geschiedde door Minister Engels.

Kosten van het gehele complex: rond 14 miljoen gulden.

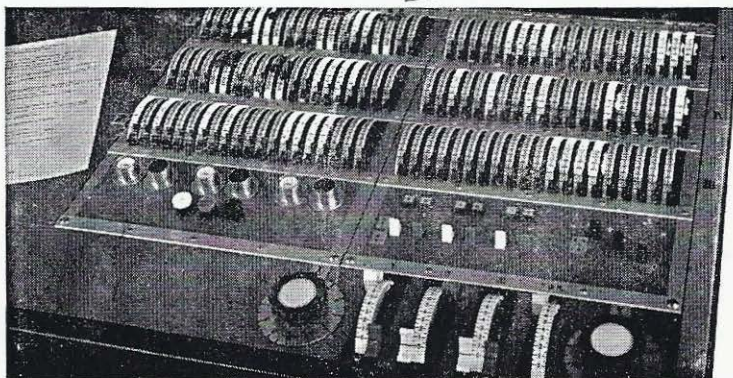
Op de technische aspecten van het gebouw zullen wij binnenkort nader terugkomen.

TONEELVERLICHTING

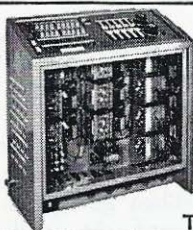
Kleurfilters
Regelinstallaties
Schijnwerpers

ROTTERDAMSE SCHOUWBURG

Bedieningslessenaar IDM

Bedienings-
lessenaar
TEN-TWENTY

Schijnwerper type 265

N.V. INGENIEURSBUREAU

EUROTECHNIEK-ROTTERDAM

GROOTHANDELSGEBOUW TEL. (010) 135180

THEATERS'

Markt van meningen en ideeën.

"Wie bouwt welke theaters en voor wie?"

"Wie speelt in welke theaters en waarom niet?"

"Wie gaat naar het theater en waarom nog?"

In samenwerking met Mickery en het Holland Festival organiseert de Toneelschool (de acteursopleiding van de Amsterdamse Theaterschool) van 21 juni t/m 24 juni van dit jaar een symposium, dat zal plaatsvinden in Mickery (Rozengracht 117) en de Toneelschool (Marnixstraat 150) in Amsterdam.

Het wordt financieel mogelijk gemaakt door bijdragen van het Holland Festival, Theaterschool en andere instellingen. De organisatie is in handen van Krijn ter Braak en Ruud Engelder voor de Toneelschool en Ritsaert ten Cate voor Mickery.

Dit symposium wil bovenstaande vragen aan de orde stellen en heeft als doel alle belanghebbenden (architecten, acteurs, regisseurs, publiek, ontwerpers, dramaturgen) te mobiliseren.

De organisatoren beogen in de eerste plaats een verduidelijking van standpunten ten aanzien van het bouwen van theaters.

Theaterbouw is méér dan het bouwen van theaters. Wie als architect de opdracht krijgt ergens een nieuw theater neer te zetten, krijgt automatisch te maken met de ontwikkeling binnen het toneel en de wijze waarop tneel gespeeld wordt of kan worden. Hij krijgt te maken met de veranderde opvattingen over de relatie tot het publiek, de sociale status van het theater, de tech-

nische mogelijkheden, de "bedoelingen" van de toneelschrijver, etc, etc.

In de praktijk komt het er helaas vaak op neer dat er theaters worden neergezet die misschien wel fraai, maar in feite een gestroomlijnde weergave van de negentiende-eeuwse schouwburg zijn.

Noch de opdrachtgevers, noch de architect hebben zich in die gevallen wellicht veel gelegen kunnen laten liggen aan de nieuwe eisen die het snel veranderende toneel stelt. In feite belemmeren deze theaters een ontwikkeling, doordat ze zowel schrijvers als regisseurs en acteurs dwingen zichzelf - letterlijk en figuurlijk - in een vastgelegd kader te bewegen.

Terwijl flexibiliteit de eerste eis zou kunnen zijn die aan een theater gesteld mag worden, terwijl de internationale ontwikkeling duidelijk wijst in de richting van "weggoitheaters" (betrekkelijk goedkope adaptabele ruimtes zonder status-effect), worden in de praktijk nog steeds schouwburgen gebouwd die het status-effect versterken en die slechts op één manier (of helemaal niet) te gebruiken zijn.

Uitgenodigd om deel te nemen worden al diegenen in Nederland die te maken hebben met het bouwen van theaters, het management in theaters, het bespelen in theaters, het kijken naar theater.

Er worden veel symposia (ook over theaterbouw) georganiseerd die zich afspelen in een sfeer van voortkabbellende vrijblijvendheid. De markt van meningen en ideeën zoals die de organisatoren voor ogen staat, de eerste bijeenkomst van deze aard in Nederland, moet worden een ex-

plosie van informatie en een provocerende uitnodiging tot opinievorming die door moet kunnen blijven werken ook nadat het symposium is afgelopen.

De organisatoren willen een omgeving scheppen waarin informatie en meningen zo intensief mogelijk kunnen worden uitgewisseld en/of botsen. Zij hopen dit te bereiken door:

— te streven naar beknopte, pregnante inleidingen, waarin de mogelijkheid tot provocatie is ingebouwd door de duur te limiteren tot ongeveer 20 minuten, waarna in discussie het gespreksterrein kan worden vergroot.

— ervoor zorg te dragen dat naast het georganiseerde programma voldoende ruimte overblijft voor informele gesprekken.

— diegenen die buiten de discussies iets te zeggen hebben aan het woord te laten komen middels video-apparatuur. Iedereen die daartoe de behoefte heeft kan een statement voor de camera afleggen of zich laten interviewen op bepaalde uren van de dag. Het op die wijze verkregen "programma", eventueel aangevuld met reacties, zal meerdere keren per dag integraal worden afgespeeld.

— door dezelfde avond nog een verslag van de gespreksstof te stencillen dat aan de aanwezigen ter beschikking wordt gesteld en mede kan dienen voor discussie op de volgende dag.

We hopen onder meer de volgende mensen als spreker uit te nodigen: Peter Zadek, Arnold Wesker, John Arden, Richard Schechner.

Deze lijst zal uiteraard nog met Nederlandse en buitenlandse sprekers worden aangevuld.

Het symposium duurt vier dagen, die als volgt zijn ingedeeld:

21 juni

11.00 eerste spreker

11.30 tweede spreker

12.00 derde spreker

met tussen de sprekers telkens enkele minuten pauze

12.30 lunch

13.00 vertoning van visueel documentatie materiaal

14.00 discussie in drie verschillende groepen met één der sprekers van deze dag. In iedere groep wordt gepraat naar aanleiding van het door de spreker naar voren gebrachte materiaal, men moet dus kiezen

15.30 theepauze

16.00 tot 17.00 confrontatie van de drie gespreksgroepen samen, verslag door rapporteurs uit iedere groep, de verslagen worden vermenigvuldigd en zo snel mogelijk uitgereikt

20.30 voorstelling

(23.00) mogelijk nog tweede voorstelling of film

22 en 23 juni

10.30 discussie naar aanleiding van gestencilde verslag van de eerste dag

11.00 en later, identiek aan programma eerste dag.

Hoofdthema's voor eerste, tweede en derde dag respectievelijk *Bouwen, Werken in het theater*, en *Publiek*.

24 juni

10.30 discussie naar aanleiding van gestencilde verslagen van de derde dag

11.00 panel discussie over de drie thema's en wat verder ter tafel komt

13.00 lunch

14.00 summing up van discussies

20.30 voorstelling als vorige dagen.

Het ligt in de bedoeling dat discussies op video apparatuur worden opgenomen en tegelijkertijd naar elkaar worden "doorgeprikt". Bij iedere aparte discussiegroep zal de mogelijkheid zijn middels een koptelefoon te luisteren (en te kijken via closed circuit t.v.) naar wat bij de andere discussies gebeurt. In het algemeen zullen de discussies niet onder leiding staan van de spreker, maar van een gekwalificeerd discussieleider. De spreker is uiteraard wel aanwezig.

Documentatie op papier, beeld- en geluidsband zal ter beschikking gesteld worden van het Toneelmuseum en Theater Klank en Beeld. Mickery Mouth zal voorafgaand aan het symposium verschijnen met statements en achtergrondinformatie, Toneel-Theatraal zal na het symposium verschijnen met een speciaal nummer met samenvattingen en eventuele conclusies.

Fa. J. H. Stakebrand & Zoon

Lijnbaansgracht 290 - Amsterdam-C. - tel. 020-235117

Levering en montage in binnen- en buitenland van :

brandschermen

decortrekken

verrijdbare zijtorens

lichtbruggen

zijbruggen

rond-horizon installaties

verzinkingen

draaitonelen

rookluikinstallaties

stalen skeletten voor toneelhuis

Gevestigd sedert 1902

